

4

Instructiones curatorum

b1553.2.29x

Illustris ac reuerendissimus dñs Johānes de aragonia et de nauarra miseratione diuina Episcopus ostēn. volēs vt pastor bon⁹ suā diocesim visitare: t intelligēs multos ex subditis suis presertim animarū curaz habentibus ignaros t simplices ex ignorantia: q̄ cunctorum errorum est mater: in penas t censuras constitutionū sīnodalium t prouincialium sepe incidere necnō t inepite ac minus diligenter sacramēta t alia: q̄ animarū saluti p necessaria sunt ministrare Statuit illis de celeri t oportuno remedio prouidere. Itaqz mādauit: ex dictis cōstitutionib⁹ t aliunde excerpere atqz in vñ colligere precepta quedam t documēta: quibus predicti instrui valeant t informari: que facere t seruare: queue expernere et cauere salubriter debeant. Et ut a multis eorumdem preceptoruz copia posset haberi: eiusdem domini mādato impressa sunt c̄ serauigste feliciter.

Cum sit ars artium regimen animarū. Necesse est circa multa circunspecti sint t solici t clerci parochiales. Sed precipue circa tria: videlicet circa ecclesiam; circa seipos: et circa populum si bi cōmissum,

a ij

Grca primum debet attendere multa. Primo ut corpus Christi sacramentum sup altare in loco eminenti sub clave honorifice et honeste teneatur cum lampade ibi prope continuo ardente dein de bis in mense quolibet: aut saltem semel a presbitero sumatur et renouetur propter scandala quae inde aliquando oriri solent: faciantque per seipos aut per alium honestum clericum ostias: in ecclesia vel in alio decenti et honesto loco: ad conficiendum corpus Christi de pulchra et nitida farina solius frumenti: quia dominus grano frumenti se comparauit. et hoc in pelui vel alio vase mundo et novo: quod nulli alteri usui deseruerit: neque de cetero deseruiat. Item reliquie sub clave teneantur. Crisma quoque cum oleo cathecuminorum et infirmorum sub chausura custodiatur: et quolibet anno renouetur: mittentes pro eo ut solitus est in die souis sancta et in aduentu eius campana pulsatur. vetus vero crisma et oleum in ecclesia cocremetur singulis annis. Itaque caueant sacerdotes ne in sacramentis baptismi et extreme unctionis veteri crismate viantur: Nam essent grauius periculi: nisi hoc faceret ex graui necessitate. Et si oleum vel crisma ex frequeti usu defficeret. potest sacerdos adhibere oleum non consacratum oleo consecratio et totum conficit consecratum. Item corporalia palle et ceteri panis altaris ac indumenta sacerdotalia

munda et nitida seruentur. Nam indignum est in sacris sordes negligere que dedecent in profanis. Aduertatur tamen presbiteri: quod corporalia per seipos et non per alios debent mundari: in vase novo nulli alteri usui deseruientur: primam et secundam ablutionis aqua in baptisterio resonentes. Rebent etiam omnia ista / calix / corporale / vestes et intessilia altaris: in quibus sacrificatur: consecrari et per episcopum benedici. Et post quod fuerint nimis vetustate consumpta carbonatur et cineres in loco mundo sacentur: ubi pedibus trascuntur non conculcentur. Item fontes similiter debent teneri mundi coperti et sub clave. Et nichil ibi reponatur nisi aqua et crisma quando pueri baptizantur. Lampades quoque mundo et continuo provisibus incese maxima cura teneantur. Item pavimentum et parietes debent mundi esse. Et nichil nisi ea quae ecclesie sunt deputata debent in ecclesia custodiri: propter tempore guerre propter hostiles incursus. Item libri in loco speciali ordinati ponantur: et cetera omnia ecclesie ornamenta. Attendentes diligenter ne per eorum negligentiem destruantur. Item quilibet rector vel vicarius teneat sibi librum gradem in sacro: put populi multitudo exigit in quo diligenter conscribat nomina morientium / nubentium et baptizatorum / ac patrimoniorum anno mense et die annotatis. Item capite seu albe que in sa-

a iij

cro baptisate vnguē et conferuntur: in nullos
alios usus q̄ in superpellicia/cortinas/vestes
aut in alia ecclesiariū ornamenti cōvertātur. Lū
semel deo dedicata amplius ad usus humanos
redi non debeant. Et postq̄ capita seu alba se
mel in uno baptismo fuijerit: ulterius nō deser-
uiat in alio: nisi ex causa necessitatis. ut puta si a
liter nou⁹ pānus inueniri nequeat: vel si adeo
infans de pauperibus parētibus proueniret q̄
aliter haberi nō posset. Et tunc gratis et nullo
precio ministretur. Item clerici qcūq; inhabi-
tent domos suorū beneficioū: si habent: et non
sinant ruere: neq; possessiones/jura/seu reddit⁹
ecclesie/aut suorū bñficiorū deperire: Sed eas
augere/et melioratas pro virib; studeant su-
stinere. Neq; audeant ex quacūq; causa in em-
phiteosis de novo cōcedere: vel antiquū tribu-
tū/aut censū dīminuere: calices/aut alias res ec-
clesie vēdere: nec pignori obligare: sine reueren-
dissimi dñi Ep̄i/aut eius vicarij generalis lice-
cia speciali. Hec circa ecclesiam.

Circa Secundū tria videntur potissi-
me attēdenda: videlic̄ honestas/offi-
cium/celebracio. Honestas clerica-
lis in duobus cōsistit. Primo vt or-
nati sint interius virtutibus. Sacerdos enī non
ab intra ornatus virtutibus: nec ad extra deco-
ratus bonis moribus: sacerdos est solo nomine.

et non re. Et ideo multi sacerdotes/et pauci sa-
cerdotes: multi noīe/pauci vero re atq; opere.
Unde causa ruyne populi sunt mali sacerdotes
scđm gregorii. Nam si sal euanuerit in quo sa-
lietur: Et si is qui displicet ad intercedēdū mit-
titur: animus judicis ad deteriora prouocatur.
Secundo honestas clericalis cōsistit in hoc: q̄
etiam exterius sint bonis moribus decorati cō-
positi/atq; ornati p̄sertim in hīs que sequuntur
Primo in habitu. videlic̄ vt sit honestus/mi-
dus et distinctus ab habitu laycali. deferat ve-
stes longas: nō rubei nec viridi coloris. de lana
non nimis preciosa nisi status exigat: nec nimis
vili. Quia nec affectate sordes: nec exquisite de-
licie laudē pariunt. In habitu vero semper de-
bent se cōformare illis inter quos viuunt serua-
ta honestate. Item cōsistit in corona sc̄ilicet vt
defferant comā rotundā et coronam latā pro-
ut decet non nutrientes comam neq; barbam.
Item in incessu et ceteris gestibus corporis. vt
videlicet non currat nisi maxima vrgēte neces-
itate. Sed moderato et equali gressu incedant:
vt sic maturitas corporis maturitatē indicet mē-
tis. Debent etiam sic oculos lingā et alia mem-
bra sub freno castitatis et modestie cohercere:
vt homines in cultu/moribus/aut ductu/et bo-
nis operibus eos cōsiderantes: glorificet deum
et patrem omnīz: qui est benedictus in secula.

a iiiij

Item consistit in cōuersacione: q̄ debet esse laudabilis munda t̄ honesta. vt bona vita eorum sit predicatione subditorum: quos verbo pariter t̄ exemplo a viciis ad virtutes trahere oportet. Officia vel cōmercia secularia maxime prohibita non exerceant. Mulserū consorcia t̄ familiaritates fugiant. In domo non habeant mulieres juvenes aut suspectas: et quibus mala sospicio possit oriri. Itaqz cauere super omia studeant a vicio cōcubinatus: ne incidat in sentēcias t̄ censuras juris cōmuniſ t̄ cōstitutionum sīodalium ac prouincialium. Concubinatus enī sic declarauit dñs sabineñ. vt quicqz in domo propria vel aliena: in parochia sua vel aliena: ei cū qua peccabat prouideret in victu vel ueste vel conductu domoñ: vel etiam si ita publice peccaret cuz aliqua: q̄ in sua parochia esset diffamatus: concubinarius iudicetur. Ergo q̄ habet aures audiendi audiat. Et non solum a concubinatu. sed ab oī incōtinēcie vicio: diligēter cauere studeant: vt gratiā deo possint reddere famulatuz. Unde augustinus. Si sacerdos fuerit vas incōtinēcie t̄ libidinis: iuxta filium virginis in altari statuit ydolum veneris. Et cū profert canonis verba: os eius plenum est amaritudine t̄ dolo. Et quāuis orat cum labiis: tamen in fac-

em expuit saluatoris. Et cum presuln̄t corpus xp̄i sumere in os suum pollutum: leuius esset ei: si proiiceret ip̄m in lutum. Et ber. Turpissimūz est manus deo dicatas t̄ sacro crismate conseratas pudēdis ī gerere: t̄ post hoc corpus dominī sacratissimum cum eisdē tangere. Q̄ te merarium q̄qz nephandū est pollutis manibus tangere filium virginis: t̄ immundis labiis osculari: t̄ ore sordido sumere. Qualiter audes/o clerice eisdē labiis osculari filiuz virginis: qbus paulo ante osculatus es labia meretricis. Profecto osculo cū juda filium hoīs tradis: hec ille. Itē exterior clericalis honestas cōsistit in sobrietate. Sacerdos enīz in cibo t̄ potu sit sobrius t̄ temperatus. Nam moderata refectione egritudines fugat: sensuum acutūm operatur/sospitatem ac illaritatem procurat. Euitet etiā cōmesationes t̄ confabulationes illicitas t̄ superflus. Cum in huiusmodi vic̄ desit peccatum. Itē consistit in societate: conformando se hijs cū q̄bus viuunt salua honestate. Omnibus se prebeant amicos. Paucis vero familiares: presertim suis suditis. fugiant hominum prauoruz so cietalem. Nam sepe malorum cōsorcia: bonos homines corrumput/ aut eōm famā denigrat.

Item consistit in depositione armorū. Nō enī debent arma deferre: nū ex iustissima causa et maxima necessitate urgente. Item cōsistit in solacio honesto. Non enim ad tazillos vel aleas debet ludere: nec huiusmodi ludi s' interesse. Lūtales ludi vix valeat sine peccato exerceri. Spectaculis quoqz nundinis / choreis / torneamentis / et similibus clericī non intersint. Eterā etiam omia q̄ ob solaciū causam fieri dicuntur: debet sub rationis iudicio cohērcere. Ultimū honestas p̄dicta consistit in locorū piorū ac honestorū vīsitatione. Debet enī sedulo visitare ecclēsias / hospitalia / necnō infirmos: si quos habent in parrochīa. Ne decedant sine sacramentis. Quisqz salubribus monitis eosdem tam in anima q̄ in corpore sapienter ac pie confortando. Non intrent loca suspecta: vt prostitula. ne qz tabernas nisi necessitatis causa agendo iter. Et generaliter ab omnibz debent abstinere: q̄ scandalum in plebe / aut suis subditis generare possunt. Eloquentes omnino ne suo malo exemplo oues sibi cōmisse corrūpantur. Cum tot sacerdotes sint digni morte: quot ad subditos exempla perditionis transmittūt. A subditis enī facile deducitur in exemplum quod agitur a prelatis. Cum sint tanq̄ signum positi ad sagittam. Propter quod inquit dñs ad moysen. Si sacerdos qui est yncus peccauerit faciet et derelici

quiere populi. Quare sacerdos tot⁹ debet esse exemplaris. videlicz in incessu moderato: in habitu nō precioso. in modestia gestus. in locutio ne rara: graui. et fructuosa. Eauens discordias. pacem nutritius omnes pacienter vides et tolle rans / singularitates vitans / conuenia sequens cum potest: nemini blandus / affabilis cūctis. surrations / detractiones / irrisiones / confabulationes / maledictiones / cōtentiones in se et in suis subditis eliminās. circumspectus in omnibz. Nō delectatus de presidencia. Sed timens de negligencia. cū de singulis sibi cōmissis habeat reddere rationem. Et hec de honestate.

Efficiūtā nocturnū q̄ diurnū debet studiose pariter et deuote a clericis celebrari. Quod fieri nequaq̄ pot: nisi tria accedant: scilicet vt cor apponant quantū in eis est ad ea que dicunt. Et q̄ spaciose dicant et non properando. Et q̄ unus non incipiat versum: quo usqz a socio versus ali us finiatur. Item oīa diuina officia in septē horas canonicas distinguntur: scilicet matutinum primā / terciā / sextā / nonam / vespberos / completoriūz. Qua quidē septē horas debet sacerdos quolibet die dño reddere horis cōpetentibus. Itaqz matutinū debet dici post tres partes noctis. scilicet ante auroram. sic enim aprobatum est p doctores. Prima vero debet dici in ortu solis.

et sic de alijs horis canonicis; in quibus non so-
luz mysteria sed et tempora sacratissime passionis
dñi nostri ihu xp̄i representantur. Quāobrē lau-
dabiliter faciunt quidā: qui ad magis excitā dā
deuotionem: singulis horis canonicis p̄mittunt
singulas horas beatissime crucis s. patris sapiē-
tia. etc. in quibus devote recitātur tempora et mi-
steria passionis representata in qualibet de ho-
ris canonice. Et cū ex aliqua iusta causa p̄po-
nere vel posponere dictas horas op̄ fuerit me-
lius est preponere. Iuxta illud: ante tempus ora-
re est prouidētia: in tempore est obediētia: et post
tempus est negligentia. Itē in ecclesijs debent di-
ci hore canonice: si comode fieri potest. vel i do-
mibus dñi ramen in loco honesto et quieto. Nō
sigitur in plateis neqz in via. nō in lecto neqz in-
duens siue surgendo/ aut deābulando. Sed ne-
qz per simcopa aliquas locutiones extra officiū
intermiscentio: aut se scienter diuertendo ad ali-
quas vanas cogitationes: aut aliud aliqd facie-
do: quod impeditre possit attentionē. Nā scdm
gregorii illam orationē deus nō exaudit: cui ille
qui orat nō attendit. Unde ait ciprian⁹. Quā-
do stamus ad orationem fratres dilectissimi: in
vigilare et incubere ad preces toto corde debe-
mus. Logitatio oīs carnalis et secularis absce-
dat: nec q̄c tūc anim⁹ aliud cogitet: q̄ illud so-
lū quod precatur; claudatur contra aduersarij

pectus: et soli deo pateat. Ne ad se dei hostem
tempore orationis venire patiatur. Ad has ergo
septem horas tenentur omnes clerici i sacris or-
dinibus cōstituti siue optineat beneficium siue
non. Et omnes illi qui p̄cipiunt stipendia ecclē-
siastica in quo cunqz ordine sint. Nam propter
officium datur beneficium. hec de officio.

Cequitur celebratio. Sacerdos ve-
ro ante q̄ celebret: diligenter prepa-
ret se per cordis contritionem/oris
confessionem/ et operis satisfactionē
Bebet nāqz precedere missam cōfessio de omis-
sis et cōmissis/corde/ore et ope/pura/et ite-
grum humilis/ et deuota. Examinet se: an habeat san-
ctitatem in corde/ veritatem in ore/ perfectā cō-
uersationem in opere. Sit eius intentio celebrā-
di pura. videlz vt non propter vanam gloriam
aut verecundia/ aut auariciam/ aut cōsuetudi-
ne. sed tantū ad dei laudē/honorē/ et gliaz ad ce-
lebrandū accedat. Excitare quoqz studeat de-
votionē/ deuotet occupatiōes seu euagationes
circa sclaria negocia: vt sic exteriorē et interiorē
hēre habēs: diuinū possit libēcius agere et p̄tra-
ctare sacrificiū. Unde ambrosi⁹. Quāta cordis
cōtrictione et fōte lacrimarū Quāta reuerēria et
tremore. Quāta corporis castitate et aīe puri-
tate illud diuinum et celeste misteriū est cebran-
dum dñe deus. ybi caro tua in veritate sumitur

vbi sanguis tuus in veritate bibitur. vbi summis
yma humanis diuina junguntur. vbi tu es sacer-
dos et sacrificium mirabiliter et ineffabiliter. Ideo
terea cogitet quod facere intendat. sed domini latraria co-
lere: Christi mortem et caritatem recolere. et tota sancta
ecclesia pro viribus suis adiuuare. Logitet quo
quod consequi intendat. Quia augmentum di-
lectionis inseparabilitatem unionis. Quanta
denique bona consequitur: qui digne accedit. Et
quanta mala is qui indigne accedit. Eternum glo-
riose recognitet et deuota mente tractet virtutem
et dignitatem huius excellentissimi sacramenti. scilicet
ut premeditetur quis sit: quemque suscipere: quemque
tractare intendit. Cum in instanti prolationis ver-
borum consecrationis celi aperiantur. Celestium
curie adueniant cum verbo dei incarnato. Et to-
ta sancta trinitas ibi principaliter aperietur. Unde
gregorius. Quis fidelium dubium habere possit
in ipsa immolationis hora: ad voces sacerdotis
celum aperiri. In isto mysterio choros angelorum
adesse: summis yma sociari. terrena celestibus sun-
gi. Et subdit de dignitate sacerdotum. Felici-
ces igitur vos dixerim: o sacerdotes: qui tamen
sacerdotaliter vivitis: quorum mysterio panis an-
gelorum/panis vite mortalibus cotidie prepara-
tur. O sacramentum pietatis: o signum unitatis: o
viculum caritatis. O quali honore honorati estis
quali mensa potinimi: quam angeli horrescant videt

tes: et negant sine timore respicere audet. Magni-
ficauit dominus facere vobiscum. ut vos id ipsum confici-
atis in altari: quod ipse Christus propriis manibus tra-
ctauit in cena pascali. O regale sacerdotium: o fe-
lix presbyterium: o felicitatis presbyter cui dominus o-
pus optimum et officium excelentissimum tribuit.
Quis unquam audiuit talia? Quis videt huius simi-
lia? Quod iste qui in cuncta creauit si fas est di-
cere quod amodo creari se dedit tibi. Sup qua-
potestate vestra: o sacerdotes sup tam insigni-
privilegio vestro: celum stupet/terra miratur/
horret infernus/diabolus contremiscit/veretur
homo/admiratur angelica creatura/quod uno ac-
quod eodem momento deus ipse qui presidet celo
manibus vestris continetur in sacrificio. O ve-
nerabilium sanctitudo manuum: o felix exerci-
cium: o vere mundi gaudium: vbi yma summis jun-
guntur cum Christus tractat tempore. Sacerdos dei filius
cuimus dilectione sunt esse cum filiis hominum. Aspi-
ce ergo: o sacerdos tui privilegium dignitatem. Non
enim homo/non angelus/non archangelus/non ali-
qua creatura/sed spississimus hoc munus con-
tulit/atque adhuc manente in carne mysterio pre-
stitit fungi angelorum. Quod non rex/nec princeps
terre/non angelus nec archangelus/non seraphim
nec cherubi ac singulari refulget dignitate/hec
ille. Sed heu quod multi sunt sacerdotes: qui nul-
la adhibent diligentiam/nec curant cogitare suaz.

dignitatem/nec ponderare huius sacramenti vir
tute p̄ciosissimā aut utilitatē. Sed tantū loris
manibus illotis vero operibus cruēta cōsciēcia
accedunt ad diuinum sacrificium. comedunt sine
timore t̄ reuerencia carnes agnī: qui presidet ce
lo sicut carnes agni qui venditūr in foro: non si
cūt sacerdotes astates in alari. sed sicut carnifi-
ces in macello. Accedunt quidē arida quadam
consuetudine festinātes: nō vt accedant sed ut re
cedant festinātes: non ex affectu deuotionis sed
ex defectu diuinī feruoris. et ideo sicut vacui ac
cedunt: t̄ inanes t̄ sine gratia recedunt. Indigna
nāqz coio hominē peccantē illaqueat: dāpnatō
nem preparat/ proximū scandalizat/ mente exce
cat/ temptationē subiungit/ deum irritat/ vitaz
temporalem breuiat/ cūctis gratuitis et etenim
bonis se expoliat.

Iocirco fratres ad terribilem mensā dñi cū de
bita reuerēcia cū timore pariter t̄ amore ad ei⁹
corpus tractanduz accedere cogiteris nulla ma
lignantate suffurati nullo veneno inuidie trāspū
ti nullo odio maculati. Nam sicut corporalis ci
bus cū ventrē inuenit a diuersis humoribus oc
cupatū amplius ledit magis nocet nullū auxili
um prestat. Sic iste cibus spūalis si aliquē repe
rit malignitate pollutū magis perdit q̄ saluat:
magis dāpnat q̄ liberat nō sui natura sed acci
pientis peccato hec augustin⁹. Sed si sacerdos

fecerit q̄tum in se est q̄uis deuotione⁹ grē aut
spūalis soporis nō censerit vel nō tantā sicut ip̄e
libēter velle adhuc itrepidus sacrificiū accedat
in fide t̄ caritate. nichil hesitans de dei pietate:
q̄a non est currēris nec volentis/ s̄z dei miserēris
Preterea in celebratione multa debent diligē
ter attendere sacerdotes. sc̄. vt ante canone⁹ sit
preuissio magna circa locū major circa vas/ma
xima circa materiā. In canone q̄ sit p̄uissio ma
gna in signis: major in verbis. maxima in intēci
one. Ad tangēdū quoqz sit p̄uissio magna: pp̄f
cōtinētiā corporis t̄ s̄guinis. major propter cō
tinētiā aie excellēti⁹: maxima propter cōtinē
ciā deitatis t̄ humanitatis. Unde q̄libet sacer
dos q̄tūcumqz deuot⁹ t̄ cuiuscūqz gradus sit cū
timore t̄ maxima reuerēcia accedat ad tangēdū
attendens q̄ ip̄e iohānes baptista in utero ma
tris sanctificatus a puericia. in heremo cōuersa
tus. cū ab ip̄o dño fuit vocatus: vt eum baptiza
ret. valde timuit sanctum dei verticem tangere.
Item canon debet legi regulariter: ita q̄ nichil
addatur vel diminuatur. q̄a siq̄s aliqd apposue
rit: apponet de⁹ sup illū plagas. Et siq̄s aliqd
diminuerit de v̄bis pp̄hacie hui⁹: auferet de⁹
partē ei⁹ de libro vite. Etiā debet legi itegrali
ter t̄ disticte: verba enim non debent corrumpi
nec resecari. Item debet legi expedite: idest
b 1

nō nimis tarde: ne cīrūstātes tediū patiant̄ nec
nimis celeriter: q̄a nō debet hoc sacrificiū: sīne sa-
le id est sine discretione & deuotione vt dictū est
offerri. Itē debet legi in libro: ne vllus error cō-
tingat. Et p̄sertiſ illa verba tremebūda cōſecra-
tionis. Hoc est tc. Hic est tc. cū maxima attētio-
ne & deuotione sacerdotes dicāt: & nō proferāt
trāſcurrendo: sed formate atq̄ distincte ne obmit-
tāt aliquid aut reiterentur etiā ab illo loco. Qui
pridie q̄ pateretur. nec hostiā eleuēt / nec calicē:
donec p̄missa verba pfecte dixerint. Et cū volu-
erint sumere sacramentū: dicturi ter. H̄ne nō sū
dignus tc. In prima vice cogitare debet pecca-
ta cogitationis. In secunda locutōnis. In tercia
vero peccata operatōis. Et postq̄ vltimo dire-
rint. dñe nō sū dignus tc. addere poterūt sequē-
tia v̄ba. Nā scio & firmissime credo ac indubitā-
ter fateor q̄ tu me potes facere dignū. Precoz
igitur infinitā misericordiā tuā: vt p̄ meritū sacra-
tissime passionis tue: et p̄ virtutē huius admirā-
bilis sacramēti infūdas in me gratiā tuā vt ip̄m
& eius effectus in me recipe possim. per teip̄m.
Qui viuis et regnas tc.

Itē post missam debet esse grārum actio de pre-
terito / desideriū de futuro: custoditio d̄ p̄senti: q̄
custoditio cōſtituit in cīrūspecta cogitatione: de-
uota oratione & ordinata conuersatione. Itē
post ſūptum sacramentū nō est statī ſpuendum

si absq̄ violētia nature fieri potest. s̄ post horā
mediā cōueniēter ſpuere pōt i loco cōpetēti. vbi
ſputū neq̄at pedib⁹ conculcari: & p̄ idē fere spa-
ciū debet a cibo & potu abſtinere. Itē null⁹ cle-
ricus audeat eadē die nīl vñā mīſſā celebrare:
nā valde felit est q̄ digne celebraſ vñā. preterq̄
in casib⁹ a jure exp̄ſſis. Et tūc caueat ne post
ſūptionē ſanguinis in prima mīſſā vñuz p̄fūſio-
nis cū manus p̄fuderit ſiue lauerit accipiat neq̄
sumat. Sed illud poterit dare puerō mūdo: aut
poterit ſeruare quo uſq̄ eucaristiā in ſecūda mīſ-
ſa ſūperferit. Et tūc ſimul cū alio ſumere poterit.
Itē ſacerdos viſu carēs vel ep̄ſentico aut alio
quocūq̄ morbo caduco laborās vel manib⁹ ni-
mis tremēs mīſſā nullo modo audeat celebrare
Itē caueat ne ſine lumine & cāpana aut in vedi-
bus & ornamentiſ vñibus vel ſordidis celebret.
Sed ea mūdet iuxta meliorē diſpoſitionē & iux-
ta facultates ecclesie: meliora q̄ poterit ornamē-
ta cōparet. Itē caueat ne per laycū p̄ſertim cō-
ſugatū in altari ſibi p̄mittat ministrari. Q̄ per
puerū ſeu ſcolarē honestū: decenti vede linea in-
dutū. & ip̄e cū diuinis officijs in ecclēſia vacau-
rit: aut cīmiterīa absoluerit vede larga ac ſuper-
pellicio vtatur. Sic itaq̄ in oībus reuerenter &
deuote ſe exhibeāt ſacerdotes i ecclēſia: vt i ſe ip̄is
ostendāt qualk̄ alios in domo dei oporteat cō-
ſeruari.

b ij

Motandum quoqz est q multa sunt mirabilia
in hoc sacramento propter que propheta in psal-
mis ait. Memoriam fecit mirabilem suorum
misericors et miserator dñs escā dedit timentib⁹
se: reuera hec esca sacramēti memoriale mirabili-
um dicis. sane mirabile est: q ad vnius hominis
verbū vna substācia in alia cōvertit. Mirabile
est: q multe substātie i aliud cōvertitur: et illud
nō augmetatur. Mirabile ē: q vnu corp⁹ simul
sit in multis locis multū distatib⁹. Mirabile est:
q magnū corpus sub modica quātitate cōtineat.
Et corpus xp̄i in tāta quātitate est sub hostia:
sicut pepēdit in cruce: et sicut nūc ē i celo. Hec tñ
exedit terminos illi⁹ forme sub qua cōtineat. Mi-
rabile est: q tanū de corpore sit sub particula mi-
nima alicuius rey: sicut i toto. Mirabile ē: q 'to
tu⁹ corpus māducas: et tñ dēribus nō tangitur.
Mirabile est q aliqua quātitas diuiditur et cō-
tentum sub ea manet indiuisum. Mirabile est:
q simul plures vnu et eundem cibum in numerō
comedunt. Mirabile est: q post comedionez il-
lud quod comedutum est: integrus persistat. Mi-
rabile est: q accidentia in suos actus exeat si-
ne inherentia ad subjectum. Mirabile est q ci-
bus corporalis: cuius est corpus nutritre: nutri-
at spiritum. Mirabile est: q cibus cuius est in-
corporari a cibante: incorporat cibantem sibi.
Mirabile est: q corpus christi non augetur et
multarū hostiarū cōsegratiōe: nec etiā minuitur

et multarū hostiarū suptione. Mirabile etiā ē:
q caro habet saporem panis: et sanguis saporem
vini. Mirabile est: q diuiditur hostia consecra-
ta: sub qua est corpus xp̄i: et tñ nō diuiditur cor-
pus xp̄i. Mirabile est quādo tenetur hostia in
manib⁹: et videtur oculis: et tñ corpus xp̄i nec tā
gitur: nec videtur. h̄ tātumodo ille species. Mi-
rabile est: q statim cū desinūt iste species: q tūc
desinit ibi esse corpus et sanguis xp̄i. Mirabile
est: q cū ibi non sit panis neqz vinū: et tñ accidē-
tia eūdē effectū habeat. sicut prius. scilicet saciare et
inebriare. Sed posset alijs dubitare quomo-
do ita magnū corpus verus homo / et ver⁹ deus
sub tā parua specie panis possit cōtineri. Quā-
do vero alicui talis qstio seu dubitatio occurrit
debet ad memorā reuocare omnipotentā dei:
cui nichil est impossibile. Et iā in miraculis non
debet qri ratio naturalis. nec i fide experimētū
q̄ alias fides nō haberet meritū: si humana rō
pberet experimentū. Ad memorā etiā debet re-
uocare scōs patres et doctores. s. augustinū. jero-
num bernardū et alios: q de isto sacramēto salu-
taria tradiderūt docimēta. scōs quoqz ap̄los: q
d̄ hoc sacramēto et virate et p spūm sanctū sūt e-
docti. et generaliter oēs scōs noui testamēti qui
istud sacramēti sincere crediderūt et adorauerūt
et i illa fide decesserūt: et efna gaudia acceperūt
Unū si errassēt et ydolatriā comissiſēt i adorādo
hoc sacramētu, nullaten⁹ ad eterna gaudia pue-
b iij

nisset. Et quia oē s̄ isti sc̄ firmiter illud sacramētū
et miracula crediderūt: nullus nostruſ ambigere
debet: quin fides noſtra in iſtis articulis: ſicut in
oīb̄ alijs sit veriſſima etra quaz nemo ſaluari
potest. hec de celebratiōe et de ſegundo p̄cipali.

Circa terciū p̄cipiale duo p̄cipue
attendenda ſunt ſclz, predicatione et
admiſtratio. Predicatione vero ani
marū ſaluti p̄maxime noſcitur neceſſaria. Quia ſicut corpus corporali: ita aīa ſpīa-
li cibo nutritur. Eū non in ſolo pane viuat ho-
mo: ſed in omni verbo quod procedit ab ore dei
Debent nāqz preſbiteri parochiales dieb̄ do-
minicis per tocius anni circulū repetitiſ vicibus
ſuos ſubditos frequēter docere: et iſtruere quid
credere debeant. ſclz articulos fidei. Quid pete-
re. ſ. que in oratione dñica xp̄us nos docuit po-
ſtulare. Que ſeruare. ſ. dece p̄cepta legis. Que
vitare. ſ. ſeptem peccata mortalia. Quid optare
et ſperare. ſ. gloriam paradisi. Quid timere. ſ. pe-
nas inferni. Qd ſane tocius religionis xp̄iane
breue et utile p̄dictum epiloguz eſſe cenſetur.
Item expreſſius doceat ſacerdotes qualiter de-
beant ſeiunia ab ecclēſia iindita: ut festa colen-
da deuote obſeruare: decimas quoqz et primi-
cias bene et integre ut deo pſoluant eosdem ſe-
pe monere non obmittat. Quin tamen hoceos
cavere per neceſſarium eſt: ne cum alijs ip̄i p̄di-

cent: reprobi efficiantur: quia turpe eſt dōctori
cum culpa redarguit ip̄m. Et cuius vita deſpi-
citur: reſtaſt ut eius predicatione contēpnatur. S̄ exēplo xp̄i prius facere q̄ docere ſtudeant. Ita
qz duo neceſſaria ſunt ſacerdotibus ſclz doctri-
na et vita pura: ut doceant populu ſerbo: ac oſ-
pere hedificet et exēplo. Sacerdos autē q̄ nō ha-
bet regimen in ſe nec rationē: nec delicta deterſit
nec ſubditorū criminā correxit: canis impudicus
eſt dicēdus. Doneat inſuper parochianos ſu-
os preſbiter ad penitentiā ſalutare. Circa qd
diligenter exponat et predicit. q̄ quicunqz dolii
capacit ſeu ultra annum quatuordecimz conſti-
tutus ſi peccata ſua ſemel in anno non fuerit co-
fessus: et corpus ſacratiſſimum domini noſtri
Ihū xp̄i non reſeperit: niſi de conſilio ſui coſef-
toſ ad tempus abſtineat ſi ſic decedat ecclēſiaſti-
ca carebit ſepultura. Et nichilominus quos ip-
ſe inueniēt in octaua paſce quolibet anno ad pe-
nitentiā non veniſſe: tenetur ex coſtitutione eos
a diuinis euitare. Et ſi per mensem in ſua pſtite-
rint pertinacia: et non curauerint ecclēſie māda-
tum adimplere: debet per ſuas litteras aut per
ſeipm veram facere relationē officialibus reue-
rendiſſimi dñi xp̄i predictorū noīa fideliter exp̄-
iendo: ut poſſit contra tales obſtinatos prout
eorum contumacia ſuadebit debite procedi.
Item cū preces ſolitas populo in missa diebus

b lviij

dominicis exposuerit: sollicito doceat parochia
nos suos oratione dñicale / et simbolū cum salue
regina / decē p̄cepta legis / et septē peccata mor-
talia. Indulgencias quoq; quas illustris et re-
uerendissimus dñs eps in sua scā prima sinodo
cōcesserit diligenter exponat plebis suis ter in
anno quolibet scilz in solēnitatibus nativitatis
et resurrectionis dñi et assumptionis beatissime
viginis marie. Item diebus sabbatis in occasu
fere solis cimbalū pulsent: ut conueniat populū
ad ecclesiaz et in honore viginis beatissime ma-
rie. Salve regina deuote cantetur. cū versu. mo-
stra te esse matrē: et orationibus a predicto illu-
stri et reuerendissimo dño epo spāliter cōstitutis.
Prererea sint vigiles sup grege sibi commisso et
solliciti clericā curā animarū habentes in oībus
q; ad eiusdem salutē animarū pertinēt cū cura nō
indecenter corruēs interpretetur: preftim ut nō si-
nant aliquos existere in peccato publico. Et si su-
is salubribus monitis: eos inducat et modis q;
bus possunt compellant q; exiant a peccato. Itē
si notorium est q; aliquis verberauerit clericū
in quoq; ordine audacter euitent a diuinis: cū
talis ipo facto sit excommunicat⁹ donec legitime
docuerit q; sit absolutus ab habente potestate
Item si justicia basilius seu quis alia potestas
secularis siue priuata persona: sine mādato dñi
episcopi vel eius officialium clericuz ceperit seu
captū detinuerit. Si monitus et req̄situs a recto:

re vel vicario: aut alio clero non restituerit in-
fra tempus sibi concessum eundez captū ipi mo-
nenti et req̄renti: ut euū q̄cici⁹ possit corā suo su-
dice pro meritis puniēdū rep̄sentet i loco i quo
detinet: cesset a diuinis: et ipi capiētes et detinē
tes denūciēt excōicati. nec postea sine mādato
spāli dñi ep̄i absoluant. Questores quoq; nō
pmittat in suis parochijs recipi q̄lescumq; lras
rep̄sentēt sine lris reueredissimi dñi ep̄i aut ei⁹ of-
ficialiū. Et tūc nō pmittat eosdē p̄dicare: neq; a
liqd exponere pplo intra v̄l extra eccliam: nisi in
ip̄is lris dñi ep̄i exp̄sse cōtineat. Et si aliquē fal-
sū q̄storē v̄l cū lris falsis inuenierit: ipz cū oībus
bonis q; apud se habuerit: coram reueredissimo
dño ep̄o v̄l ei⁹ officialib⁹ q; cito poterūt repre-
sentare curēt. hec de p̄dicatione.

Sequitur administratio. Circa qd̄ p̄i
mo notandū est q; clericū sūt instituti
vt ministrēt septē sacramēta videlz.
baptismū/ penitēciā/ eucaristia/ matrimoniu/ et
tremā vunctionē/ confirmationē et ordinē. Uerū
ista duo vltia soli ep̄i administrāt. Circa alia qn-
q; ē a clericis attēdendū: qualz et q̄b⁹ sūt cōferē-
da: et a qbus debeat p̄cavere. Un baptism⁹ ē p̄
mū sacramētu/ et janua aliorū sacramentorū/ et a
solis curatis in suis ecclias: et non in domib⁹
priuatis: nisi in casu necessitatis debet conferri
hoc modo. Ego te baptizo in nomine patris
et filii et spiritus sancti. Amen: aspergēdo semp

aquam sng caput baptizandi: vel als submerge
do prout erit bona consuetudo. dū tamen mate
ria & forma sacramenti scilicet verbum & elemen
tū simul concurrat. Veritatem in casu necessita
tis non solum in ecclesijs sed ybiqz poterit bap
tizari et a quocunqz. videlicet ab alio clero qd pa
rochiali. Et si clericus non potest haberi: a lay
co viro vel femina. Et si alij non possunt habe
ri: a patre vel a matre. Et si nullus xpianus ha
beri potest etiam ab infideli: tute poterit recipi
baptismi sacramentum. Hū tamē servet formā
ecclesie predictā & intendat facere qd ipa mater
ecclesia facit: scilicet baptizare. Nam hec est regla
generalis ad omnē dispositionē sacramentorum
qd necessarium est habere intentionē actu yl ha
bitu explicite vel implicite. Unū tñ est: qd si in ta
li casu necessitatis a presbitero fuerit baptizat
postea non opus est: nec debet iterū baptizari.
Sed supleat tantū solēnitates quas obmisit. si
tñ per mulierem vel aliquē laycu fuerit baptiza
tus: i tali casu qd probabiliter dubitat si rite fue
rit baptizatus: sacerdos baptizet eundē sub his
verbis. Si tu es baptizatus nō te rebaptizo: sⁱ
si nōdum es baptizatus ego te baptizo. in nomine
patris & filii & spissanci amē. Quapropter nō
erit inutile: qd populus aliquādo a suo presbite
ro instruatur: qualiter i predicto necessitatis ar
ticulo: debeant baptismi sacramentū ministrare.

re: docendo in lingua vulgari formā baptizandi
predictam. Laueat quoqz sacerdos quādo si
mul plures baptizat ne dicat. ego baptizo vos
et cetera. Sed ad quēlibet seorsum dicat. ego te
baptizo tc. Et non admittat i baptismō nisi du
os aut tres patrinos iter viros & feminas. Po
test autē ille idem qui tenuit puerū ad baptismū
tenere ad crisma. Ille tñ qui non est baptizat
vel crismatus nec ad baptismū nec ad crisma te
nere potest. Item baptismus cōferendus ē omī
bus volentibus. Quia mater ecclesia nulli suz
gremiū claudit. Advertendū est tamē: qd si iude
us vel sarracenus venerit ad baptismū est p ali
quos dies retinēdus vt instruatur in fide & pro
betur: quo spū ducatur ad baptismū: nisi als pe
riculum imineret. Adultis enim baptizādis ne
cessaria est fides propria. parvulis vero sufficit
aliena. hec de baptismō.

Sacramentū penitentie maxime utili
tatis & sume necessitatis est. Et ideo
circa illud longius hic aliqua dicēda
erunt de his qd in libris sanctorū pa
trium: & scriptis doctorū inueniuntur. ex quib⁹ cau
ciores efficiantur clerici in eo administrando.
Quia ubi manus periculū veritutē: ibi cautius ē
agendum. Et primo notanduz est qd in eo qui
vult audire confessiones: sex p̄fertum debent esse
Primo conscientia munda: ac vita laudabilis

debet enim a se proicere quicqđ in alio dānosuz
reperit. Nā judicās alium: qui est iudicādus: se
ipm condēnat. Unde qui alios castigare vult:
omni eum crīmne liberū esse oportet. Scđo ze-
lus animarū vnde reddatur sollicitus: circa ea q̄
necessaria sunt animaruz salutis. Nā nullum est
sacrificiuz deo magis acceptū: Q̄ zelus animaruz
Tercio timor vnde fiat cīrūspectus: et regat di-
ligenter libros sacre scripture et dicta doctorum
Nā si medicos corporuz videmus reuoluere co-
tidie et legere libros phisicos et medicinales: in
quibus docentur curare corpora moritura: ma-
gna stulticia est non legere libros sanctorū me-
dicinales animarū in q̄bus docemur curare ani-
mas in eternū victuras. Majus enī dānum est
de morte vnius aie q̄ de morte innumerabiliuz
corporū. Quarto scia discernendi inter leprā et
lepram. Quinto cautio inqrendi de peccatis et
eorum cīrūstācijs. Sexto discretio iniungendi
satisfactionē et penitētiaz. ne ex errore imponat
falsas penitencias p̄ quas anime ad inferna tra-
hātur. quia si cecus cecū dicit ambo in foueā ca-
dunt. Unde innocencius. sit discretus et cautus
sacerdos audiens cōfessiones: ut more periti me-
dici superinfundat vinū et oleū vulneribus sau-
ciati. B̄iligenter inqrens peccata et eorū cīrūn-
stāncias. quibus diligēter et prudēter inqūsitis in-
telligat quale ei debeat p̄bere consilium. et cuius

modi debeat remediū adhibere: diversis vtēdo
sperimētis ad sanādū egrotū. Sit quoqz diligēt
inqūsitor subtilis/investigator sapiēter et q̄si astu-
te interroget a peccatore q̄ forsī ignorat: vel
pre verecūdia vellet occultare. Eognito aut̄ cri-
mīne varietates eius investigare non dubitet et
locū et tēpus et alias cīrūstāncias trahētes pec-
catum ad aliam speciem: Que qđē cīrūstācie
in hoc versu cōprehēdūtur. Quis/qđ/vbi/per
quos/quotiēs/cur/quomodo/quādo. Sit de-
nīqz cōfessor dulcis in corīgēdo/prudēs in do-
cēdo/p̄ius in punēdo/eloquēs in interrogādo:
suauis in cōsulēdo/discretus in penitēciā impo-
nēdo/mut̄ in audiēdo/benign⁹ in absoluēdo.
Prēterea cū ad euz pro peccatis cōfitēdis pec-
cator accessit: prouideat primo sacerdos ut ipz
faciat stare extrāuerso: ne leuz in faciē respiciat.
Sed neqz ab eo respiciatur. presertim si cōfites
fuerit mulier. nā facies earū est vētus vrens. vt
ait propheta. Prouideat quoqz ne sit in loco
minus secreto: et ut alti⁹ sedeat q̄ cōfites et ut ca-
put teneat ip̄e semp velatū si comode facere p̄t
Et etiā cōfites si fuerit mulier. Beide dicat sa-
cerdos dñs sit semp nobiscū. Et peccator respō-
deat amē. vterqz se muniēdo signo scē crucis. po-
stea allo quat̄ et benigne moneat peccatore hijs
verbis v̄l similibus. Frater dñs nō vult mortē
peccatoris: sed ut cōuertatur et vivat. qđ mani-
festeti te hodie declaratur. Quia noluit te i tuo

peccato occidere: sed ut venires ad penitentias
te inspirauit. confitere igitur in noie dñi qā ho-
mines sumus: t̄ sine peccato i mndo esse nō pos-
sumus. sicut dicit scriptura sacra: Sepcies i die
cadit justus: t̄ nemo sine crīmē viuit. Nāz si ve-
re cōfessus t̄ cōtritus fueris: t̄ proponis ampli⁹
nō peccare: remittetur tibi a deo culpa. Et ego
auctoritate dei te absoluā a pena. Si aut̄ nolu-
eris cōfiteri in hac vita: cōfiteberis in alia scilicet
in die illa tremenda iudicii: t̄ iniuitus i cōspectu
dei t̄ angelorū amicorū t̄ inimicorum: t̄ dāna-
beris in perpetuum. Nā dicit scriptura sacra: q̄
sentencia semel oblata erit immutabilis: t̄ pecca-
tores post iudicium: erunt in cruciatu eterno sine
fine sine venia t̄ misericordia. Hec enim erit pes-
na: q̄ omnia gehēne supplicia superabit. scilicet de-
um non videre t̄ bonis carere q̄ in potestate ha-
buit obtinere. Si vis ergo oia mala hec: t̄ plus
ra fugere: expelle peccata ab aia tua per veram
cōfessionē: t̄ nō timeas nec verecūderis ea reue-
lare t̄ dicere corā me quātūcumq̄ grauia t̄ enor-
mia sint pure et sine palliatione: ut sicut peccata
sint in cōscia tua per memoriam ita sint i ore tuo p
confessionē: nāz certo scias sane q̄ si celaueris sci-
enter t̄ ex industria peccatiū vniū: venia de aliis
consequi non posses dicas in noie dñi.
Eterum instruat t̄ diligenter exponat pecca-
tori in principio confessionis quomodo in sacra

mento penitēcie: de necessitate debent cōcurrere
tria. Primo cordis contritio ad quaz p̄tinet ut
homo doleat propter deū de peccato cōmisso t̄
proponat de cetero non peccare. Secundo oris
cōfessio. ad quā pertinet ut peccator saltē semel
in anno om̄ia peccata sua integre cōfiteatur sa-
cerdoti habenti potestatē absoluēdi eū a pecca-
tis. Tercio operis satisfactio. ad quā p̄tinet ut
scdm arbitriū sacerdotis satisfaciat de cōmissis.
q̄ fit per ieūnum/ elemosinā t̄ orationem. In
istis enī tribus consistit penitēcie sacramentū.
Et si aliquod istorū defuerit nullo modo debet
dici penitēcia. Si tēpus et oportunitas se offe-
runt penitenti. Instruat quoq̄ eundē q̄ cōfes-
sio bona sexdecim condiciones debet habere: q̄
hijs versibus cōtinētur. Sit simplex/humilis/
cōfessio pura/fidelis atq̄ frequens/mūda/dif-
creta/libens/verecunda/integra/secreta/laci-
mabilis/accelerata/fortis/t accusans/t sictā-
dem parere parata. Item moneat q̄ in cōfessi-
one peccatiū alterius nō prodat. nisi als suū pec-
catū exprimere non posset. Neq̄ dicat mēdaciū
etiaz causa humilitatis: sed quod fecit dicat sim-
pliciter: de quo dubitat dicat d̄ hoc se dubitare.
Unū tamen hoc anteq̄ incipiat audire cōfessio-
nē vel saltim in principio nō omittat. sc̄ interro-
gare confitentē si fuit ex cōcūtus ab aliquo iudi-
ce: vel si participauit cū ex cōcūto in crīmīne. ayt

si incidit in canonē late sentēcie: puta propter he
resim vñ q̄a verberauit clericū/aut īfect man⁹
violentas in eñ: aut in alia psonam religiosā vel
als. Et si innenerit ligatuꝝ aliqua excoicatione:
absoluat eñ prius ab illa excomunicatōne si ha
bet potestatē. Alias non audiat. sed remittat il
luꝝ ad eñ q̄ absoluēdi habet potestatē: pterq̄ in
articulo mortis. Quia tunc absouit potest a quo
libet sacerdote.

Lum ergo incipit confiteri peccator attēdat be
nigne confessioꝝ verba sua vñq; ad finem. et cum
dicerit aliquod peccatū graue vel enorme: pot
erit dicere familiaribus verbis et dulcib⁹: dñs ti
bi remittat: nec faciat aliquod signū: neq; etiam
suspirat. sed neq; interrūpat: nisi cū fuerit p̄ cōfi
tentez de aliquo exquisitus: vel nisi habuerit ne
cessē inquirere de aliqua circūstancia peccati. ne
q; immisceat verba jocosa in cōfessione: nec vta
tur verbis furiosis: s; modestis et benignis. Et
si confitens fuerit mulier: nō immoretur multus
nisi q̄tum necessitas confessionis exigerit. Ne
q; alijs colloquijs ei se exponat. Et potius ver
bis duris q̄ mollib⁹ circa illam vtatur. Et si
nimis frequēter confiteri voluerit: assignet ei cer
tum tempus: extra qđ illaz nullo modo audiat:
Illam vero cū qua forse peccauit: audire omni
modo caueat. Si autēz cōfitens p̄ timore eru
bescens obmutescit vel dubitat: aut palpitādo

dicit. Tūc sacerdos dulciter alloquēs informet
et det sibi cor et audaciam h̄is verbis vel simili
bus. Fili carissime ex abundancia gratie diui
ne habemus hoc magnum donum: et salutis re
medium q̄ per nostram veram confessionē pos
sumus consequi indulgenciam peccatoruz. Iñ
igitur verearīs pro anima tua dicere verum co
ram me. q̄a homo peccator sum: sicut et tu: et nō
audio te vt homo: sed ut deus. Hāz ut dicit bo
ecius: si opera medicantis expectas: oportet vt
vulnus tuum detegas. Dicas ergo in noīe dñi
poterit etiam triplici ratione monere et indu
cere peccatorē confiteri erubescēt. p̄mo rōne
naturali dicēdo. si enī nō erubuisti peccare qđ i
honestū fuit et nociuū: nō debes erubescere cōfi
teri qđ honestū et vtile ē. Secundo rōne diuine i
tuptōis: cui nichil celari pōt: omia enī nuda et a
perta sūt oculis eiꝝ. Tercio ē cōparatio cōfusio
nis future. Hā dicit scriptura revelabo pudēda
tua et ostendā gētib⁹ nuditatē tuā: et regnis ig
nominiā tuā. Meliꝝ est enī q̄ eiꝝ peccata i hoc
mūdo sint manifesta vñi viro: q̄ in alio oib⁹ pu
blica et notoria. Et deinde aduertat diligēter de
q̄bus peccatis plene et de q̄bus mīn⁹ plene cō
fiteaf: vt postq̄ omia de quib⁹ recolit dixerit;
possit sapienter et caute de vno quoq; inquirere,
et ip̄m facere suplere: qđ mīn⁹ plene dicit. q̄nia
sicut audire ita et diligenter inquirere est officiū.

cōfessoris. Quod si forte cōfiteris nescit modum
cōfitedi: q̄ in pluribus accidit: increpet eū beni-
gne: ut de cetero sciat: t̄ diligēter adiscat. dicens
Carissime fili: ita debes cōfiteri. Primo de de-
cē p̄ceptis. postea de peccatis mortalib⁹. de q̄n
qz sensibus corporalibus: de operibus caritatis
de articulis fidei. de sacramētis ecclēsie. de virtu-
tibus theologalibus: t̄ cardinalibus. de donis
spūs sancti. de hijs t̄ alijs informet t̄ interroget
cōfessor peccatorē prout viderit expedire. Nam
nō om̄is interrogādi sūt de oībus peccatis mor-
talibus. sed de illis q̄ solent in talibus hoīb⁹ re-
periri. Nec interroget cito de ultima specie pec-
cati. sed a remotis t̄ i genere. ne adiscat forte cō-
mittere illud peccatū qđ nesciebat: t̄ p̄sertim in
peccatis carnalib⁹: nō est nūmis descēdenduz ad
particulares circūstancias nō necessarias. Sed
miseri homies turpitudines quas inueniūt ipi-
met si volunt exprimant. Et cū habuerit sacer-
dos de hui⁹modi peccatis interrogare: dicat cō-
fiteri. Ego erubesco de talibus materijs impu-
dicis inquirere. Tamen oportet q̄ procedā mo-
re t̄ officio medici debentis curare morbum in-
firmi occultū. Laueat quoqz ne exigat juramē-
tum a cōfidente de peccato illo de quo cōfessus
est amplius nō faciēdi neqz cōmītriēdi. Neqz au-
diat eū q̄ vult cōfiteri simul cū alio audiēte suā
cōfessionē: quia solus sacerdos alterius confessi-

onem audire debet.

Tandem vero postq̄ cōfites dicit q̄cqd de pec-
catis suis recoluit cōfessor ex generali peccato-
rū memoriali que apud se memoriter habere de-
bet: icipiat exprobare ei peccata sua generaliter
t̄ specialiter majora q̄ cōmisit ostēdens magni-
tudinē eorū: t̄ enormitatē t̄ i p̄ius maliciā: q̄ tot
t̄ talia ausus est cōmittere: cōtra deū t̄ proximū
Et dei bonitatē: q̄ eum ad penitēciā inspiravit
t̄ adduxit. Et q̄ debet timere diē mortis t̄ dies
terribilis iudicij ac eternarū penarū tormenta.
Et hoc ut forcius doleat de cōmissis t̄ caueat
in futurū. Unū tamen aduertere debet q̄ viros
graues t̄ sapientes dulcius t̄ urbanius oportet
rep̄hendere. Rusticos grossos ac ydiotas duri-
us. ne peccata sua parvipendāt et levitate simo-
nis. Stimulatos vero et dolore t̄ desperatione
quātuncqz peccata cōmissa sint grauis confor-
mare expedit t̄ animare inducendo exempla pes-
tri pauli latronis t̄ beate marie magdalene In
duratos t̄ se excusantes oportet agrauare pec-
cata eorum: ostendendo pericula exemplo iudei
t̄ aliorū q̄ in suo peccato morierēs: in profundo i
fernī lugēt i eternū. Beniqz doceat cōfiteñtē q̄
faciat sibi cōscienciā de ingratitudine sua: saltez
in generali. Et de penitēciā sibi injūcta: q̄ nō p̄
soluerit ita bene sicut debuit t̄ forte nō in statu
grē. Et oīb⁹ sic expletis dicat cōfessor frater pe-
cij

Hic te hec facinora ppetrasse, et proponis de ce-
tero non reddire ad ipsa. Si dicerit sic, faciat con-
fessionem generalē dicendo sic, in istis peccauit et in
multis alijs cogitatione locutione et cetero. Et postea
inungat penitentiā et absoluat: faciendo enī stare
flexū seu inclinatū ad terrā pro reuerēcia absolua-
tionis ut et hoc fides et deuotio augeatur. Sed
si dicerit se non dolere seu non posse dimittere odi-
um: vel caste vivere, vel alienū non velle restituere
cū possit, vel artez dimittere quā sine mortali
peccato exercere non potest, vel aliud huiusmodi:
nullo modo debet absolui. Clerūtū peccator non
est sine cōsilio deliquēdus, debet enī sacerdos enī
inducere q̄buscūq; modis possit: q̄ a talib; ab-
stineat: mutetq; in melius vitā suā: cōuertendo
se ad dñm q̄ pi; et misericors ē: paratq; ei pecca-
ta pcere et suā grām cōferre. Et sup hoc iducat
ei aliqua scōrū exēpla utilia: q̄ enī moueat: et sti-
mulat ad verā penitentiā faciendā. Et cōsuler ei
ut q̄to tardi possit et cū dolore cordis reuerta-
tur ad cōmittendū illa peccata a q̄bus recedere
non vult. Et q̄ consideret in illa hora q̄ propter
hoc meref irā dei oipotēris: et suppliciū infernale.
Et q̄ non dimittat facere bonū qd̄cunq; possit.
Et postremo inungat sibi orones /jejunia/ et es-
lemosinas scđm qđ viderit expedire. Distingue-
do iter cōsiliū et penitentiā salutarē. Hā peniten-
tia saluat /cōsiliū vero abilitat ad salutem/.

Preterea caueat sacerdos ne vellit om̄i pecca-
to eandē adhibere medellā: sed cōtraria contra-
rijs arte mediane egrotū curare diligēter stude-
at. scilicet cōtraria cōtrarijs apponendo medica-
mēta peccatis. T̄ribus nāq; modis peccat ho-
mo. scilicet in deū per blasphemiam et per iurium. Et
tūc debet inungere orones, in proximū p̄ rapinā
et violēciā: aut aliquā ījuriā. Et tūc debet
inungere elemosinā et restitutionez. In se ipm̄
peccat homo p̄ gulā et luxuriā: et tūc debet satis
facere p̄ iejunia: et alias carnis afflictiones. Ita
q; l̄tria sūt opera satisfactoria. sc̄. elemosina /je-
junū et oro. Per iejunū intelligētur oia carnē
affligētia. ut sūt macerationes afflictiones fla-
gellationes et pegrinationes. Per elemosinā i-
telligētur oia opa misericordie corporalia. Per
orōne vo oia misericordie opa spūlia. Notādū
est etiā q̄ licet propter quodlibet peccatū morta-
le regulariter esset septēnis penitēcia inungēda:
et ultra illā ponātur pro aliqbus peccatis ma-
iores vel minores penitēcie de iure taxate: q̄ vo-
cant cas̄ penitēciales. Et sit idicatū ip̄is penitē-
tib; quātā penitentiā agere deberēt. Clerūtū ho-
die oīs penitēcie sūt sacerdotis arbitrio taxate
Itaq; ip̄e arbitrabil̄ q̄lis et quātā penitēcia sit
peccatori īnjēda: cōsideratis criminū circumsta-
cij et p̄sonarū videlicet si ē senex aut iuuenis: di-
ues aut paup̄ debilis vel robustus et sic de alijs.

c 113

z debet dare talē penitencias quā verisimiliter
credat illū implere: ne ipam violādo deterius si
bi cōtingat. Quod si magna peccata cōmisit: et
dixit se penitere: sed nō posse aliquā durā peni-
tenciā facere: animet eū cōfessor ad hoc ostendē
do ei grauitatē suorū peccatorū. Per cōsequēs
penitenciā penarū sibi propter hoc debitarū: nec
credat peccata sua lenia. qā parua datur ei peni-
tencia. qā hoc sit ne eā dimittat qđ esset ei mor-
tale: z oporteret iterare cōfessionē si eā oblitus
esset. Et finaliter iungat ei penitenciā: quā lis-
benter suscipiat. postqđ de preterito doleat: z ca-
uere firmiter proponat in futuro inducendo eū
quātū possit ad cōstrictionē. Quia vt ait grego-
rius apud deū nō tantū valet tēporis mensura
qđ doloris nec tantū abstinēcia ciborū qđ mortifi-
catio criminū. Et si sacerdos nō pōt gaudere d
omni purgatione peccatoris: saltē gaudeat qđ li-
beratū a gehēna trāsmittit ad purgatorū. Lō
sulendū est tñ omni penitenti qđ penitenciā sibi
inūcta: studeat implere sine mortali. Et cū con-
fessor voluerit dare penitencias diutinas: potius
det elemosinarū z jejuniorū qđ aliquem effectum
relinquit qđ oronū: precipue hīs de qbus verisi-
militer dubitatur de residuo ad tollendū multa
dubia z doctorum difficultates. Sacerdos au-
tem quādo aliq̄s sibi totaliter confitetur: z inue-
nit aliquem casū epo reseruatū inter alios ab-

soluat audacter peccatorem ab oībus qđ sunt de
auctoritate sua. Easuz vero reseruatū remittat
ad Ep̄m. Et si ep̄s vel vicari⁹ generalis remit
tat eundē ad confessore: absoluat iterū ipm au-
ctoritate illius ab omnibus. z imponnat tantū
penitenciam pro peccato illo pro quo nōdum
imposuerat. Eaqueā deniqz sacerdotes ne sig-
no/mutu/aut facto vel aliquo alio modo: pro-
dant aliquatenus peccatore. Sed si consilio in-
digerit: illud caute requirant sine exp̄ssione p-
sonae: vel alicuius circunstancie: p quā verisimili-
ter possit detegi peccator.

Lō circa vero infirmos plurimuz attendendū est.
aut talis est in articulo mortis/ vel nō. si sic. pu-
ta qā in extremis cōstitutus. vel in ifirmitate et
qua frequenter solent hoīes mori: potest qlibet
absolui a quolibet sacerdote de quolibet pecca-
to: z de qlibet sentēcia absqz alia licēcia: cū pe-
nūlū est in mora. Exigendo ab eo purā cōfessi-
onem peccatorum: plus z minus scdm qđ pati-
tur tempus. Nam si est in extremis: de principa-
libus est interrogandus: inducendo euz modis
oībus qbus potest ad contrictionem cum mati-
ma spe venie. Et dicat sibi vltimo. Larissime fi-
li habes ne forte intentionem abstinenti a pec-
catis. si superuixeris z satisfaciendi de cōmissis.
Letaris qđ in fide christiana decedis. fateris te
bon ita bene vixisse sicut debuisses. Credis qđ

c iiii

propter te est mortuus filius dei viui. Eredis
quoqz resurrectionem mortuorum. Et ita de a-
lijs que sibi expedire videbuntur poterit interro-
gare. Sz si infirm^o nō est ita in extremis: faciat
iregre suā confessionem. Et si voluerit facere ge-
neralem de tota vita sua: sicut multi infirmi fe-
cerunt admittenda est. Et tandem absolutio
impendenda: ab omni sententia et ab omni pec-
cato ut dictum est. Ita tamen qz si ligatus esset
aliqua excommunicatione: a qua confessor extra
illud periculum absoluere non posset. debet ei
inungere qz si euadat infirmitatem: qz cūcius co-
mode poterit: se presentet ad quem spectat abso-
lutio illi excommunicationis. Nam si non fa-
ceret reincideret in eandem excommunicationes. Sed
si erat detētus aliquo peccato de casibus episco-
po reseruatis. non oportet qz inungat ei qz post
infirmitatem ad episcopum vadat quia sufficit
sibi illa absolutio.

Quibus omnibus peractis infirmo non est in-
jungenda penitencia: quia eam facere non pos-
set: Sed innotescēda declarādo sibi [talē tibi da-
re penitenciā: si esses san^o: quis deberes facere
m̄to mājorez scđm peccata tua et regulas ecclie
Sed qz nō potes modo si euaderis infirmitate:

facies hoc vel illud. Si vō deo aliter de te dispo-
nat: dimittas tantū pro aia tua. Et nō videtur i-
utile: si oia legata qz infirmus intendit facere: ad
pias causas sp̄aliter inungantur sibi pro penitē-
cia. Potest quoqz inungī amicis vel cōsanguineis:
aliquid pro penitēcia: si acceptare volūt: et
reditur verisimiliter qz sint in statu gratie. Et i-
super monendus est infirmus: qz si aliqd debet
alicui ratione cōtractus: vel depositi aut malefici-
cis: vel als: declaret bene: vt non decedat cū alie-
no ab hoc seculo: et in eternū dāne. Et si nolle
sufficienter disponere de restitutione fienda: nō
est absoluendus. Exortandus est aut ad cōtri-
ctionē simul et cōfidentiā diuine misericordie: et
passionis dñi nostri ihū xp̄i: exēplo latronis et a-
liorū. Sed si infirmus petes cōfessorem: et ostē-
dens cōtrictionis signa mortuus est anteqz ve-
niat sacerdos: vel amisit loqllaz. aut factus fue-
rit mutus: vel freneticus: et periculū est in mora:
debet p̄suponi cōtrict^o et haberi pro cōfesso Et
faciente aliquo cōfessionem generale pro eo: sa-
cerdos faciat absolutionē ab oī sententia et pec-
cato. Potest quoqz inungere circūstātibus ali-
qd pro eo faciendū vel hereditibus vel cōsanguineis
pro eius aia: si volūt acceptare. Et deinde
debet dari eucaristia. nūlī verisimiliter timeret d̄ ex-
punctione vel vomitu aut aliqua alia irreueren-
cia seu iminūdicia tāti sacramenti. Quia tūc nō
20

debet sibi dari eucaristia sed extrema uictio. A statibus autem infirmo debet credi: si pibent testimoniū q̄ petierit cōfessionē: et ostēderit cōtrictōnis signa. Si vero infirmus nō fuerit in periculo mortis: si habet casū excoicationis: vel peccata reseruata ep̄o: debet confessor ire vel mittere ad ep̄m: si potest pro auctoritate huiusmodi. ve rūtamen modo tali q̄ nō prodat peccatorē: nisi prius ille dederit licenciam noīandi eū. Itē defūctus in excoicatione: si in eo aparuerūt signa cōtrictionis: poterit etiā post mortē absolui ab eo vel de eius auctoritate a quo fuerat in vita absoluendus. Et si defūctus fuerat in cimiterio sepultus nō exhumabitur: si alibi sit sepultus et humabitur: et postea absoluetur: et in cimiterio sepellietur. poterit etiā ossa et corpus si sunt sup terrā vel sepulcrū vel i sepulcro verberari et absoluetur cū orōnibus solitis sicut fit circa viuos. Forma autem huius sacramenti sūt verba absolutionis: q̄ sacerdos profert cū dicit. ego te absoluo ab oībus peccatis tuis. in nomine patris et filii et spūssanci amen. Sed cōuenienter p̄mittitur orō m̄fieatur tui et alie orōnes p̄mittitur aut postponuntur. Itē discrete facit cōfessor: si in absolutione iniugat peccatori in penitenciā et remissione peccatorū luorū: quicqđ boni fecerit: aut ad ueni sustinuerit: et cōcedat ei q̄ possit mereri omnes remissiones et indulgencias a quoqđ fiat.

vel concedātur. Modus cōis absoluēdi a peccatis potest esse iste v̄l cōsimilis. M̄fieatur tui omnipotens deus. tc. Indulgēciam et absolutiōnē tc. H̄ns noster ih̄sus xp̄s p̄ suā p̄uissimā misericordiā et sanctissimā passionē te absoluat. Et ego auctoritate ip̄ius qua fungor inceptum possum et debedo: absoluo te ab oī vīculo excoicationis minoris si teneris: et restituo te lāctis sacramentis ecclie: si indiges. Iterum absoluo te ab omnibus peccatis tuis cōfessis et oblitis mortalibus et venialibus et circumstāciōs eorum quomodo oīqđ et qualiter cūqđ offendisti dñi creatorē tuum aīam tuā et proximum tuum. Passio dñi nostri ih̄sū xp̄i: et merita beate marie virginis et omnium scōrū et scārū dei: et omnia bona q̄ fecisti et facies et aduersa q̄ sustinuisti et sustinebis: sint tibi in remissionē peccatorū tuorū: et in augmentū gratie diuine: et concedo tibi q̄ omnes indulgēcie et remissiones a quoqđ concedātur: proslint tibi et possis mereri. In nomine patris et filii et spūssanci Amen. hec de sacramento penitencie.

C sacramentū eucaristie solis adultis et vere penitētibus a sacerdote debeat ministrari. sub hac forma dicēdo cuius porrigit: tā sanis q̄ infirmis. Corp̄ et sanguis dñi nostri ih̄sū xp̄i cōseruet et custodiat te peccatorē: et p̄ducat te in vitā eternā. Amē. faciendo signum crucis cū ip̄a hostia in facie reci-

psentis. **C**ū vero porrigit vīnū dicat in noīe domini nostri ihū xpī. Quia illud est purū vīnū cū aqua & nō sanguis: cū nō sit consecratū in altari mīstica p̄ce sacerdotis. Sanguis enī datur cū corpore p̄ modum vñionis. q̄a nō est corpus si ne sāguine. Ideo debet dicere sacerdos q̄ porrigit eucaristiam. Corpus & sanguis dñi nr̄i ihū tc. Eccl̄is in sacramēto altaris vbi sacerdos seorsum recipit sanguinē sub specie vīni. Et cū sacerdos habuerit deferre eucaristiā ad infirmos portet plures hostias. & vadat in habitu decen-
ti: & defferat ante pectus i custodia vel calice co-
perito ch̄ mundo velamine. Cum om̄i reueren-
cia & timore: cū scolari pulsante cāpanellā prece-
dente: & lumen defferente in laterna. Itaq̄z taz
i eundo q̄ i redēndo recitet de cāticū gradū vīl
de alijs horis beate marie: aut de septē psalmis
cum letanīa pro salute infirmi. prout tēpus suffi-
ciet. Item interroget infirmū vel cīrcūstātes de
infirmitate sua. & si cognouerit vel audiuerit q̄
infirmus vomitū patiatur aut tussim grauez vīl
malū stomachi. nulla ratione tribuat ei xp̄m et
redemptorē suūm /ne aliquid in dedecus rāti sa-
cramenti succederet. Sed det ei tantuz ad ado-
randū: & exponat sibi causam: q̄re nō porrigit
dando sibi sapiēter intelligere: q̄ tantum valeat
ac si recuperet. Et quo recipiēdi voluntatem ha-
beat. Et si receperit moneat cū sacerdos: q̄ sal-

tē p̄ horā nō expiat vt dictū est i celebrāte. **C**ū
aut̄ cōicat infirmus vel ali⁹ teneat aliquod gau-
sape sub mento ante pectus: vel saltem caput il-
lius gausapis ambabus manib⁹ expensum: vt
si casu ceciderit hostia vel aliqua particula non
possit cadere in terrā & cōculcari. Et si infirmus
fuerit sacerdos: induatur etiā in lecto suppelli-
cio & stola ad recipiendū eucharistiā. Itē admi-
nistrato sacramento p̄s biter moneat efficaciter
infirmū: q̄ ex tūc petat sacramentū extremitati
onis: si necessarium fuerit: Exponendo ei q̄ sa-
cramentum istud inter alia: valet ad duo. scilicet
ad peccatorum remissionē: & ad infirmitatis a-
lleiationem: si de illa infirmitate debeat cōua-
lescere. Et si ex contemptu accipere dīmitteret:
ecclesiastica careret sepultura. Quia qui vñū cō-
tempnit de sacramentis eccl̄ie: omnia presumi-
tur contempsisse. Et qui in vno offendit: factus
est omnium reus. Item informetur infirmus: q̄
proper hoc q̄ recipiat istud sacramentum: si cō-
ualescat non obligatur ad alia: neq̄z astringitur
nisi ad ea ad que primitus erat obligatus. Et
hoc de sacramento eucharistiē.

Constitutio matrimonii Anteq̄ fiat
per tres dies: dum tamen vñus sit fe-
stus debet denunciari in eccl̄ia. ut si q̄
sunt ipedimēta inter volētes cōtrahe-
re: ip̄i clericō manifestetur. Et si fiat clādestine

videlicet si fiat sine istis monitionib⁹: vel ubi de
huiusmodi monitionib⁹ cōsuetudo nulla est: si fi-
at sine clero parochiali: vel alio clero de ei⁹
licencia . ⁊ sex vel octo de cōsanguineis aut affi-
nibus cōtrahentū p̄sentibus tam xp̄i cōtrahen-
tes q̄ laycus q̄ temerarie cōtulit sacramentū ac
om̄s ali⁹ suā p̄senciam adhibētes euitetur a di-
uinis donec fuerint absoluti a clero parochia-
li: ita ut pro penitēcia soluat q̄sq̄ vñā librā cere
ecclie quā cōrep̄it. Matrimonii aut̄ h̄is v̄bis
aut similib⁹ cōtrahit. Ego talis recipio te tale
in vxore: ⁊ ecōuerso. vñ cū iterrogātur si vult tale
in vxore: ⁊ ecōuerso. et respōdet q̄ sic. Spōsalia
vero cōtrahuntur per hec v̄ba vel similia. Ego
talis promitto tibi tali q̄ te recipiā in vxore ⁊ e-
cōuerso. Matrimonii vero sacramentū est lay-
corū: q̄bus cōcessuz est uxores ducere: filios pro-
creare: terrā colere: ⁊ tēporalia possidere. Cleri-
cis tñ in sacris nō ē cōcessuz. Sed ab om̄i strepi-
tu tēporalii cōuenit cessare ⁊ vacare cōtempla-
tioni ⁊ oroni qđ designat rasio capitū ⁊ corona
q̄a in sorte dñi sūt electi. verūtamen q̄daz clerici
possunt habere tēporalia ad cōmūnē vtilitatem
gentiū. Et domus ipoz debent esse cōmunes
ad susceptionē peregrinorū. Mā quicqd habēt
clericī pauperū est. Alter aut̄ si ex auaricia reti-
nēt ⁊ accumulat: apud districtū iudicem rei sunt
omniū illorum quibus subuenire possunt. Hec

de sacramento matrimonii.

Sacramentū extreme vñctionis. solis
adultis penitētibus ⁊ grauiter infir-
matis debet ministrari. Et nō ni-
si a solo p̄sbitero: cū uno vel plurib⁹
clericis vel laycis sibi respōdentibus: ⁊ etiā sol⁹
sacerdos cōferre potest. Itē cuz sacerdos acces-
serit ad vngendū infirmū: cū om̄i reuerēcia ⁊ ho-
nore ac cū summa deuotione deferat secū oleū ifir
morū. nā peccat sacerdos si cū alio oleo inūgit i
firmū ⁊ vngat illū: cū psalmis ⁊ orōnisbus cōsue-
tis. Et potest istud sacramentū: licite iterari in
longa egritudine: si iterum timetur de morte:
Forma vero huius sacramēti sunt verba illa: q̄
dicūtur: cū vngitur infirmus: scilicet p̄ istā sāctaz
vñctionē: ⁊ suā p̄fissimam misericordiā ⁊c. vt in
manualibus habetur. Inungitur enī instrumē-
ta q̄nq̄ sensu: tanq̄ prime radices peccandi. ⁊
etiā renes scdm̄ alios: propter vim appetituā: in
mutilatis ⁊ cecis inungitur loca magis propin-
ca: ⁊ si vngēdus fuerit p̄sbiter: nō debet fieri vñ-
ctio manū in parte interiori sed exteriori.
Ultimo caueant omnino sacerdotes ne pro ad-
ministratione alicuius sacramēti exigāt aliqd vñ
pactū aut cōpositionē aliquā faciant. q̄a simoni-
acū esset. Sed ex quo gratis acceperūt potesta-
tē cōferendi: gratis debent cōferre absq̄ mora
aliqua seu difficultate. Et hoc nō solū de sacra-

100

mentis; veruetia de missis sepulturis / et alijs spi
ritualibus intelligatur: quod non sunt temporalium pccio
aliquo comparanda. Attamen ministratis sacra
mentis: seu sepultis mortuis: aut missis celebra
tis: et ita de alijs: petere possunt et ad soluenduz
per superiorē cōpellere q̄cquid in similib⁹ de anti
qua et laudabili cōsuetudine dari cōsuevit. Ide
cunia ergo non debet esse causa celebrandi: vel a
liqd aliud spirituale faciēdi seu ministrādi sibi
casio exitas et inducens. Neqz sacerdos debet il
la intentione celebrare vel officiare ut ex hoc pe
cuniam cōsequatur. quia peccaret mortaliter licet
non sit simonia. sed causa eius et intērio debet es
se id: propter q̄ talia sunt inducta seu instructa.
Itē caueant ne ministrēt sacramēta in peccato
mortali. Nam ministrās qdūqz sacramentū: cum
consciencia peccati mortalis: mortaliter peccat.
Itē caueant ne ministrēt sacramēta alienis par
rochianis sine proprij sacerdotis līcēcia. pterq̄
in necessitatibus articulo. neqz recipiat oblationes
pro defuncto excōicato: vel pro eo q̄ deceaserit in
peccato mortali. quia pro talibus non est orandū.
Sic igitur in pdictis oībus clerici omnes p̄cipue
aiarum curam habētes: se exhibeant diligentes et
soliciti: custodiētes sedulo vigilias noctis super
gregē suū. ne lup⁹ rapat enī inuadat: Et sanguis
omnium suarū de manibus suis reqrat. Quaten⁹
in die illa cū dñs venerit: experiens rationez sue

vullicationis portates manipulos suos cū ecul
tatione mereātur a dño audire illud euangelij.
Euge fave bone et fidelis: quia sup pauca fuisti fi
delis supra multa te cōstituā: intra i gaudiū do
mini tui. Amen.

Ad h̄parationē missæ. Ofo. Rm.

Pater peccauī in celū et corā te: sibi non sū dig
nus vocari filius tuus. Fac me sicut vñ ex mer
cenariis tuis. v. O quāti mercenarii ī domo pa
tris mei habundant panibus. Ego autem hic
fame pereo. surgam et ibo ad patrem meū et di
cam. Fac me et cetera. Gloria patri et filio et spi
ritui sancto. Sicut erat in principio et nunc et se
per et cetera. Pater peccauī in celum et corā te,
et cetera. kyrieleyson. xp̄lelyson. kyrieleyson. Pa
ter noster: Et ne nos inducas in temptationē.
Sed libera nos a malo. Ab occultis mēts mun
da me domine. Et ab alienis parce seruo tuo.
Dominē et audi orationē meaz. Et clamor me
us ad te veniat. Dominus vobiscum. Et cum
spiritu tuo.

Oremus.

Opotēs et misericors deus. ecce ego
peccator et idignus sacerdos accedo
ad sacramentū corporis et sanguinis
vnigeniti filii tui dñi nři ihū xpi. Ac
cedo inquā infirmus ad medicū vite. Immune

dus: ad fontē misericordie. Ecce: ad lumen clas-
ritatis eternae. Egenus ad dñm celi et terre. Mu-
dus: ad regem glorie. Rogo immēle majestatis
tue abundanciā. Quatenus digneris meā sanā
re infirmitatē/lauare feditatē/illuminare cecita-
tē/ditare paupertatē/vestire nuditatē. Ut te pa-
nē angelorum. regem regūz et dñm dñantuz tā-
ta reuerencia et tremore:tanta suscipiā cōstrictio-
ne et amore.tāta fide et puritate tali proposito
et humilitate:sicut expedit saluti anime mee. Ba-
michi q̄lo illius dñici corporis et sanguinis.non
tantū suscipere sacramentū: sed etiā virtutē sacra-
mēti. O mītissime deus: da michi sic suscipe cor
pus vnigeniti tui dñi nři ihū xp̄i: qđ tractit de vir-
gine maria: ut corpori suo incorporari merear.
Et etiā inter eius mēbra cōmorari. O ps amā-
tissime cōcede michi dilectū filii tuū: quē nūc qui
dē velatū suscipere propono: revelata facie tan-
dē contēplari. Qui tecū viuit et regnat i vnitate
spūscī deus p oiasclā sc̄lorum Amen.

Luratus tenetur facere q̄inqz libros anno quo
libet/sive i quodā libro annuari cōtinuare Ipsi-
mo de pueris baptizādis. de nupcijs. de cōlitē-
tibus. de defunctis. et de redditib⁹ ecclie..

Deo gratias.

propheta (ij das heremijse
facta. vi: id9 febrenarij anno x 7)

Veniet regina ex portibz gotrandis nomine
q. ob. xxvij. reges arcea; et ex maxima
imicitudine navigantur. et ex impensis
Imperiorum super totas cristianitatem; medio
lanius p[ro]p[ri]o q[ui]os ceteris potestatis quatuor
dies se defensabit. Super venient amos
regina. f. oronata s[ecundu]m rege l[et]o eam que
conspicunt rex monachus. et venient
tes. In hoc serulo tanquam Cineres reputab[er]e.
et q[uod]cunq[ue]cumque rex summa magnificia arg
bellifera non impie. p[ro]p[ri]o maxima immiti
tudine bipedum est quae dampnatur; et
eius maxima panaria effusio in ad ventu
eius super totas cristianitatem; atque iact
paras q[ui]m venient hoia

Et omni hunc librum subveni. Sac scripturam quod semper dico
ideo scribi.

+

En el año de 1550 en la villa de Salamanca
fue fundado el Colegio de San Bartolomé

que en su fundación tuvo por maestro
y director al doctor don Pedro de Alcalá
y en su fundación se establecieron
seis profesores de Gramática, Rítmica,
Arte de la Escritura, Artes, Geometría, Arco
y Cuerda y Artes Mecánicas, que se
llamaron maestros de la escuela de San
Bartolomé.

En el año de 1550 en la villa de Salamanca
fue fundado el Colegio de San Bartolomé

